

Yabancılara Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarının Özetleme Öğretimi Açısından İncelenmesi*

Examination of Turkish Teaching Textbooks for Foreigners in Terms of Summarization Teaching

Kürşat Kaya, Mehmet Kurudayıoğlu

Yazar Bilgileri

Kürşat Kaya
Arş. Gör., Gazi Üniversitesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi, Türkçe Eğitimi,
kursatkaya@gazi.edu.tr

Mehmet Kurudayıoğlu
Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi,
Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi, Türkçe Eğitimi,
mkurudayioglu@hacettepe.edu.tr

ÖZ

Özetleme, bireylerin dinledikleri veya okudukları metinleri anlamaları ve anlatmaları açısından oldukça önemli bir beceridir. Nitekim özetleme, kaynak metni anlamlandırma sırasında kullanılabilen bir strateji olabileceği gibi dinleme veya okuma sonrasında anlama göstergesi olarak kullanılacak bir beceri olarak da değerlendirilebilir. Bu nedenle dinleme/okuma sonrası gerçekleştirilen özetleme, anlamlandırmanın en büyük göstergelerinden biridir. Dolayısıyla, Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen bireylerin de anlama ve anlatma becerilerinin gelişimi açısından özetleme oldukça önemli bir etkinliktir. Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla ders materyali olarak kullanılan yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki özetleme etkinliklerini incelemektir. Çalışmanın inceleme nesnesi olarak Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ve Hitit 3 Ders Kitabı adlı kitaplar belirlenmiştir. Araştırma kapsamında veriler nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile elde edilmiş, betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Elde edilen verilere göre her iki ders kitabında da özetlemenin alt basamaklarından olan silme, genelleme ve yeniden kurma işlemlerine yönelik etkinlikler yer almamaktadır. Bunun yanında metin sonrasında yer alan özetleme etkinliklerinde öğrencilerden doğrudan performans istendiği sonuçlarına ulaşılmıştır.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler
Yabancılara Türkçe Öğretimi
Ders Kitabı
Özetleme
Türkçe Eğitimi

Keywords
Teaching Turkish to Foreigners
Textbook
Summarization
Turkish Teaching

Makale Geçmişi
Geliş: 15.09.2021
Düzeltilme: 28.10.2021
Kabul: 10.11.2021

ABSTRACT

Summarization is a very important skill for individuals to understand and explain the texts they listen to or read. As a matter of fact, summarizing can be a strategy that can be used while making sense of the source text, or it can be considered as a skill that can be used as an indicator of comprehension after listening or reading. The aim of this study is to examine the summarization activities in the textbooks for teaching Turkish to foreigners, which are used as course materials in order to teach Turkish as a foreign language in a healthy way. The books named Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 and Hitit 3 Textbook were determined as the study object of the study. Within the scope of the research, the data were obtained by document analysis, one of the qualitative research methods, and analyzed with descriptive analysis. According to the data obtained, there are no activities for deletion, generalization, and reconstruction, which are the sub-steps of summarizing, in both textbooks. In addition, it was concluded that students were asked to perform directly in the summarization activities that took place after the text.

*Bu çalışma, 10-11 Eylül 2021 tarihlerinde çevrim içi olarak düzenlenen 7. Uluslararası Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Kongresi'nde sunulan sözlü bildiriden üretilmiştir.

Makale Türü

Araştırma

Önerilen Atıf

Kaya, K. & Kurudayıoğlu, M. (2021). Yabancılara Türkçe öğretimi ders kitaplarının özetleme öğretimi açısından incelenmesi. *TEBD*, 19(2), 1143-1159. <https://doi.org/10.37217/tebd.996050>

Giriş

Dil öğretiminin temel amacı, hedef dildeki sözlü veya yazılı sesleri, sözcükleri, önermeleri, paragrafları, daha uzun metinleri anlamak ve bu yapılara benzer yapıları oluşturabilmeyi sağlamaktır. Yani hedef dile yönelik anlama ve anlatma becerilerini geliştirmektir. Özetleme de dört temel dil becerisinin kesişim noktasında yer alır (Karadağ, 2019). Senemoğlu'na (2018) göre özetleme, kavrama basamağında yer alan bir yorumlama işi ve etkili çalışma ve öğrenme stratejilerinden biridir. Görgen (1999), özetlemenin öğrencilerin anlama gücünü yükselttiğini ve ne anladığını fark etmelerine yardımcı bir iş olduğunu belirtmektedir. Başka bir deyişle özetleme, okuma stratejileri arasında etkili çalışmayı ve anlamayı en çok destekleyenlerden biri olarak karşımıza çıkar (Cordero-Ponce, 2000).

Görgen (1999) ve Cordero-Ponce (2000) tarafından yapılan tanımlardan hareketle özetleme için farklı yorumlar yapılabilir. Görgen'in (1999) tanımında "ne anladığını fark etmeleri" ve buna ek olarak "kendi sözcükleri yardımıyla ne anladığını anlatmasına" ifadeleri yer almaktadır ki bunlar anlamlandırma sonrasında uygulanabilecek işlemlerdir. Buna karşın Cordero-Ponce (1999), tanımında "anlamayı destekleyen" ifadelerini kullanmaktadır ki bu durum anlamlandırma sırasında gerçekleştirilecek bir durumdur. Bu durumda özetleme ile ilgili iki farklı yorum yapılabilir. Bunlardan ilki, özetlemenin anlamlandırma sırasında kullanılabilen bir strateji olduğudur. Nitekim Kurudayıoğlu ve Kiraz'ın (2020) çalışmasında elde edilen araştırma sonuçlarına göre özetleme, anlamlandırma sırasında kullanılan etkili dinleme stratejilerinden biri olarak ele alınmıştır. Bunun yanında Marzano, Pickering ve Pollock (2001) özetlemenin, bireylerin anlama becerilerini geliştirdiğini belirtmiştir. Bu açıklamaya göre özetleme, anlama becerisine doğrudan doğruya olumlu yönde etki edebilmesi için anlamlandırma sırasında kullanılan bir strateji olmalıdır. Çünkü anlamlandırma sonrasında gerçekleştirilen özetleme, bireyin anlatma becerisine daha çok hitap eder. Özetleme ile ilgili ikinci yorum ise özetlemenin anlamlandırma sonrasında anlama göstergesi olarak kullanılabilen bir beceri olduğudur. Kısacası özetleme, anlamlandırma sırasında anlamayı kolaylaştıran bir strateji olarak tanımlanabilirken dinleme/okuma sonrasında anlama göstergesi olarak kullanılan bir anlatma becerisi hâline dönüşebilir. Burada dikkat edilmesi gereken bazı durumlar yer almaktadır. Bunlar; dinleme/okuma sırasında özetleme yapmak, metnin en öz hâli ile birlikte ana fikrine ulaşmayı sağlarken dinleme/okuma sonrasında gerçekleştirilen özetleme için özetleme öncesinde metnin konusu, ana fikri ve yardımcı fikirleri belirlenmeli ve kaynak metin, silme ve genellemeler ile birlikte bu unsurlar etrafında özgün olmayan biçimde yeniden kurulmalıdır. Nitekim Stevens ve Vaughn (2020) tarafından belirlenen ana fikir belirleme basamaklarına göre bireyler önce *ana konu adı verilen metin konusunu belirlemeli, sonra o konuyla ilgili en önemli bilgiyi belirlemeli, son olarak bir öz yazmak için bilgileri birleştirmelidir*. Tüm bu aşamalar esasında bireyleri tek cümle hâlinde ana fikri yansıtan bir öz yazmaya yönlendirmektedir ki bu da bir özetleme örneğidir.

Bireyler özetlemeyi ister strateji olarak ister beceri olarak kullansın bazı alt işlem basamaklarını gerçekleştirip iyi bir özet metin ortaya koymalıdır. Bu alt basamaklar, Kintsch ve van Dijk (1978) tarafından belirlenen silme, genelleme ve yeniden kurma olarak adlandırılan işlemlerdir. Brown ve Day (1983), bu işlemler gerçekleştirilirken gereksiz, önemsiz ve fazla bilginin silinmesi ile “silme”; metindeki öge ve eylemlerin yerine bir üst terim kullanma ile “genelleme”; metnin konu cümlesi -yoksa oluşturma- ile “yeniden kurma” işlemlerinin gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Kaya’ya (2021) göre günümüzde bu yaklaşıma ek olarak belirtilmesi gereken bazı durumlar bulunmaktadır. Örneğin silme işlemi ile ilgili yaygın olan gereksiz, önemsiz ve fazla bilgi arayışı kaynak metin üzerinde gerçekleştirilmemelidir. Metnin örgü yapısında gereksiz, önemsiz ve fazlalık yer almamalıdır. Eğer bu durumların var olduğu bir metin varsa söz konusu metin kusurludur. Dolayısıyla silme için gerekli olan durum, bunların “özet metin açısından” değerlendirilerek işlem yapılmasıdır. Yani gereksiz, önemsiz ve fazlalık kavramları özet metne göre ele alınmalıdır. Hatta bu kavramlar arasından gereksiz ve önemsiz kavramlarının da kullanılmaması; yalnızca “özet metin açısından fazlalıkların silinmesi” olarak ele alınması daha doğru olacaktır. Bununla birlikte her silme işlemi tamamen yok etme işlemi olmayabilir. Yani bazı kavramlar, önermeler ve hatta paragraflar bir üst kategoriye aktarılarak genellenebilir. Dolayısıyla burada silme tam bir yok etme işlemi olarak ele alınamaz. Buna karşılık her genelleme işleminde, silme işlemleri yer almaktadır. Yani bir genelleme işleminde *elma*, *armut* ve *kiraz* sözcükleri *meyve* olarak genellenebilir ki bu durum; *elma*, *armut*, *kiraz* sözcüklerinin silinmesi sonucu oluşur. Bunun yanında öyküleyici metinlerde yer alan kurucu unsurların da genellenmesi gerekmektedir. Bu durumların tamamı aşağıdaki tabloda örneklendirilmiştir:

Tablo 1. Özetleme Örneği

<i>Kaynak Metin</i>	<i>Silme</i>	<i>Genelleme</i>	<i>Yeniden Kurma</i>
Ali, güneşini uyuduğunun farkında olmadan uyandı. Etrafına bakındı. Kimseyi göremedi. Ailesi onu bırakıp tatile gitmiş olamazdı. Mutfağa koştu. Annesini orada gördüğü için şükretti. Salonda babasını son hazırlıkları yaparken gördü. Kardeşlerini aradı, bulamadı. Onların çoktan arabaya bindiğini hemen fark etti bile. Hemen üzerini giyindi. Çantasını gecedan hazırlamıştı. O da bindi arabaya. Zavallı çocuk, köye gidene kadar Antalya tatiline gittiğini sanıyordu.	Ali, güneşini uyuduğunun farkında ~~olmadan~~ uyandı. Etrafına bakındı. Kimseyi göremedi. Ailesi onu bırakıp tatile gitmiş olamazdı. Mutfağa koştu. Annesini orada gördüğü için şükretti. Salonda babasını son hazırlıkları yaparken gördü. Kardeşlerini aradı, bulamadı. Onların çoktan arabaya bindiğini hemen fark etti bile. Hemen üzerini giyindi. Çantasını gecedan hazırlamıştı. O da bindi arabaya. Zavallı çocuk, köye gidene kadar Antalya tatiline gittiğini sanıyordu.	Ali uyandı. Kimseyi göremedi. Evin içinde ailesini gördü. Hazırlandı. Köye gidene kadar Antalya tatiline gittiğini sanıyordu.	Ali uyanınca çevresinde kimseyi göremediğinden evin içinde gezindi. Ailesini gördü, hemen hazırlandı ve çıktılar. Ailesiyle Antalya tatiline gittiğini zannederken köye gitti.

Tablo 1’de bir anlatı metni üzerinden örnek özetleme gerçekleştirilmiştir. Bu özetleme örneğinde metin içi silmeler ve bu silmelerin devamında oluşturulan genellemelerin sonunda metin yeniden kurulmuştur. Metnin yeniden kurulmasında özetleme gerçekleştiren bireyin silme ve genellemeler etrafında, metnin konusundan, ana ve yardımcı fikirlerinden kopmadan kendi sözcükleri ile kaynak metnin sınırlarından çıkmadan özgün olmayan biçimde aktarması esastır. Aşağıdaki tabloda silme ve genellemelerin nasıl gerçekleştirildiğine yönelik bazı örnekler ayrıntılı olarak aktarılmıştır:

Tablo 2. Silme ve Genelleme Örnekleri

<i>Cümle</i>	<i>Silme</i>	<i>Ortak Üst Kategori</i>	<i>Genelleme</i>
Mutfağa koştı. Salonda babasını son hazırlıkları yaparken gördü.	Mutfak Salon	Ev	Evin İçi
Annesini orada gördüğü için şükretti. Salonda babasını son hazırlıkları yaparken gördü. Kardeşlerini aradı, bulamadı.	Anne Baba Kardeş	Aile	Ailesi
Mutfağa koştı . (Salona gitti) Salonda babasını son hazırlıkları yaparken gördü.	Koştı (Salona Gitti)	Gezinmek	Gezindi
Ali , güneşarı uyuduğunun farkında olmadan uyandı. O da bindi arabaya. Zavallı çocuk , köye gidene kadar Antalya tatiline gittiğini sanıyordu.	Ali O Zavallı Çocuk	Ali (Merkezî kişi)	Ali

Tablo 2’de görüldüğü üzere bazı sözcükler silinmiş ve ardından ortak üst kategorileri ile genellenmiştir. Dolayısıyla bir silme işlemi tamamen yok etme olmayabilir. Ayrıca metinde yer alan mekânlardan *mutfak* ve *salon* sözcükleri *evin içi*; *anne*, *baba* ve *kardeşlerden* oluşan yardımcı kişiler için *aile*; *mutfağa koşması* ve *babasını salona gidip* orada bulmasını karşılayan olaylar için de *gezinme* üst kategorilerinde genellemeler yapılmıştır. *Gezinme* üst kategorisinde gerçekleştirilen genelleme işlemi için üzerinde durulması gereken durum, metinde Ali’nin salona gittiğinin belirtilmemesidir. Burada yazar tarafından anlatım eksiltili olarak gerçekleştirilmiştir ancak Ali’nin, babasını salonda görmesi için salona gitmesi gerekmektedir. *Gezinme* üst kategorisinde yapılan genelleme için metinde yer almayan bu bilgi, bireylerin zihinlerinde geçmiş yaşam tecrübeleri ile tamamlanmış ve anlamlandırma sağlanmıştır (Richards, 1983; Schunk, 2014). Bu nedenle eksiltili anlatım da olsa genellenmiştir. Bunun dışında metindeki merkezî kişi olan Ali için zamir ve sıfat tamlamaları ile gönderimler yapılmıştır. Bu gönderimler de silinerek *Ali* üst kategorisinde genelleme yapılmıştır.

Bireylerde özetlemenin öğretimi, herhangi bir bilginin özüne ulaşmada onların en büyük yardımcılardan biri olacağı için özetleme öğretimine özen ve önem gösterilmelidir (Brown, Day ve Jones, 1983). Dolayısıyla Türkçe öğretiminin hemen her alanında özetlemeye oldukça büyük önem verilmelidir. Çünkü bireyler dinleme/okuma yaptıkları dile ait metinlerde kod çözmenin ötesinde geçmiş bilgileri ile metindeki bilgileri birleştirip anlamlandırma sağlamalıdır. Dolayısıyla

anlamlandırmanın göstergesi olarak özetleme yapabilen bireylerde, anlama ve anlatma becerilerinin gelişmiş olduğu yorumu yapılabilir. Nitekim Türk kültürüne ve diline uzak, Türkçeyi yeni öğrenen/öğrenmiş bireyleri, -dili kullanım düzeyleri arttıkça- Türkçe üst düzey kavramayı gerektiren konularda destekleyici etkinlikler, onların Türkçe anlama becerilerini daha da kolaylaştıracaktır. Türkçe öğrenen bireyler, kendi ana dillerinde hazırlanmış metinler etrafında çok başarılı özetlemeler yapabilirken, buna karşın aynı metinler üzerinde oldukça başarısız özetlemeler de ortaya koyabilirler. Dolayısıyla öğrencilerin, kendi ana dillerine yönelik eğitim geçmişlerinin tam anlamıyla bilinmiyor olmasından kaynaklı olarak özetleme etkinlikleri kapsamında silme, genelleme ve yeniden kurmayı destekleyici yönlendirmelerin ders kitaplarında yer alması, bu üst düzey kavrama işleminin gelişimini destekleyecektir. Bununla birlikte Maarif Vakfı tarafından hazırlanan Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Programı'nda *özetleme*, anlama ve anlatma becerileri kapsamında kazanımlar arasında yer almıştır (Türkiye Maarif Vakfı, 2020). Buradan hareketle ders materyali olarak kullanılan ders kitaplarında özetlemenin alt işlem basamakları olan silme, genelleme ve yeniden kurmaya (Kintsch ve van Dijk, 1978) yönelik etkinlik ve yönergelerin bulunması Türkçe öğretiminin sorunsuz bir şekilde ilerlemesini sağlayacak etkenlerden birisi olabilir. Gerek yurt dışında faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü gerekse Türkiye'de yer alan üniversitelere bağlı olarak faaliyet gösteren TÖMER vb. kurumlarda Türkçe öğretmek için kullanılan ders materyallerinde özetlemenin alt basamaklarına yönelik etkinliklere önem verilmelidir. Her ne kadar bireyler; metnin amacı, kuruluş biçimi, temel özellikleri vb. önemli noktaları daha iyi kavradığı için (Brown ve Smiley, 1977) yaşları ilerledikçe daha iyi özetlemeler yapabiliyor olsalar da (Anderson, Hıdı ve Babadoğan, 1991; Brown vd., 1983) her yaşta bireylerde başarısız özetlemelere rastlanabilmektedir (Anderson vd., 1991; Brown ve Day, 1983; Doğan ve Özçakmak, 2014; Özdemir ve Kiroğlu, 2019; Yazıcı-Okuyan ve Gedikoğlu, 2011). Bu nedenle -yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylerin Türkçeye yönelik bilgi ve durumları da ele alınacak olursa- yaşlarına bakılmaksızın bireylere, özetlemeyi beceri olarak kazandırabilecek hazırlayıcı etkinlikler ve aydınlatıcı yönergeler ders kitaplarında yer almalıdır.

Bu çalışmanın amacı yabancılara Türkçe öğretmek için ders materyali olarak kullanılan kitaplarda özetleme etkinliklerinin durumunu belirlemektir. Bu amaç kapsamında aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 adlı ders kitabında özetleme etkinlikleri kapsamında silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamaklarına yönelik etkinlik veya yönerge yer almakta mıdır?
2. Hitit 3 Ders Kitabı adlı kitapta özetleme etkinlikleri kapsamında silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamaklarına yönelik etkinlik veya yönerge yer almakta mıdır?

3. Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ve Hitit 3 adlı ders kitaplarında özetleme etkinliklerinin ele alınış biçimi nedir?

Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yürütülmüştür. Nitel araştırmalar gözlem, görüşme, doküman analizi gibi veri toplama yöntemlerinin tercih edildiği ve olayların gerçekçi bir yaklaşımla ortaya konulduğu araştırmalardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 45). Araştırmanın verileri doküman incelemesi yöntemi ile elde edilmiştir. Doküman incelemesi yöntemi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgileri içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 189).

İnceleme Nesnesi

Araştırmanın inceleme nesnelere Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ders kitabı ve Ankara Üniversitesi TÖMER tarafından hazırlanan Hitit 3 ders kitabı oluşturmaktadır.

Tablo 3. İnceleme Nesnelere

<i>Kitap</i>	<i>Basım Yılı</i>	<i>Yayınevi</i>
Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1	2013	Gazi Üniversitesi
Hitit 3 Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı	2018	Ankara Üniversitesi

Söz konusu kitapların inceleme nesnesi olarak seçilmesinde Gazi Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi Türkçe Öğretim Uygulama ve Araştırma Merkezlerinin öğrenci sayıları ve bu kurumların kuruluş tarihlerine dayanan tecrübelerinden hareketle oluşturulmuş özgün birer yayın olmaları etkili olmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada doküman incelemesi yöntemi ile kitaplardan elde edilen veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analiz yöntemi, araştırma kapsamında elde edilen verilerin, araştırmacılar tarafından daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 239). İnceleme nesnesi olarak belirlenen kitaplardaki özetleme etkinlikleri araştırmacılar tarafından incelenmiştir. Bu araştırmada Kintsch ve van Dijk (1978) tarafından oluşturulan özetlemenin alt basamakları olan silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamaklarına yönelik hazırlanmış etkinliklerin varlığı incelenmiştir. Bu kapsamda her özetleme etkinliği ve bu özetleme etkinliğini kapsayan alt etkinlikler incelenmiştir. Bunun yanında söz konusu özetleme etkinlik yönergelerinin silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamaklarına uygunluğu incelenmiştir. Bu incelemeler sonucunda özetleme etkinlik ve yönergelerinin silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamakları açısından durumları tespit edilerek verilerin analizi tamamlanmıştır.

Bulgular

Araştırma kapsamında, Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ders kitabında yer alan etkinliklerde özetlemenin alt basamakları olan silme, genelleme ve yeniden kurma işlemlerine yönelik elde edilen bulgular tablo hâlinde aşağıda sunulmuştur:

Tablo 4. Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 Ders Kitabına Ait Bulgular

<i>Sıra</i>	<i>Beceri Alanı</i>	<i>Metin</i>	<i>Yönerge</i>	<i>Sayfa</i>
1	Okuma	Hıdırellez Şenliği	Hıdırellez Şenliği'ni aşağıdaki soruları cevaplayarak sözlü şekilde özetleyiniz.	16
2	Okuma	Venedik Karnavalı	Venedik Karnavalının tarihçesi, karnaval etkinlikleri, karnaval maskeleri, maskelerin özellikleri ve ortaya çıkış hikâyesini içeren bir özet yazınız.	18
3	Okuma	Kılıç-Kalkan Oyunu	Metinde kılıç-kalkan oyunuyla ilgili neler anlatılmaktadır? Konuşma metnini özetleyiniz.	24
4	Okuma	Mevlevilikte Sema	Yukarıdaki metni kendi cümlelerinizle özetleyiniz ve yorumlarınızı içeren bir değerlendirme yazısı yazınız.	25
5	Okuma	Nüfus Yaşlanması	Aşağıdaki metni beş-on cümle hâlinde özetleyiniz. Kendi ifadelerinizi kullanmaya ve kendinize ait cümleler oluşturmaya özen gösteriniz.	49
6	Okuma	Beyaz Gemi	Siz de okuduğunuz bir romanı özetleyiniz.	85

Tablo 4'e göre Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ders kitabında 6 özetleme etkinliği yer almaktadır. Etkinliklerden ilki Hıdırellez Şenliği adlı konuşma etkinliği çerçevesinde yer alan okuma metnine yönelik hazırlanmıştır (Tabloların tamamında anlama beceri alanı belirtilmiştir.). Metin sonrasında yer alan ilk etkinlikte bireylerden basit hatırlama sorularını cevaplandırdıktan sonra metni sözlü olarak özetlemeleri istenmiştir.

Kitapta yer alan ikinci özetleme etkinliği Venedik Karnavalı isimli metne yönelik olarak hazırlanmıştır. Etkinlik yönergesine göre metinde anlatılan bazı karnaval özellikleri verilerek öğrencilerden özetlemeleri istenmiştir.

Üçüncü özetleme etkinliği Kılıç-Kalkan Oyunu adlı metin çerçevesinde oluşturulmuştur. Bu etkinlik yönergesinde kılıç-kalkan oyununun metinde anlatılan genel özelliklerinin özetlenmesi istenmiştir.

Özetleme etkinliklerinden dördüncüsü Mevlevilikte Sema metnine yönelik hazırlanmıştır. Bu etkinlik kapsamında metnin öğrencilerin kendi cümleleriyle özetlenmesi istenmiştir. Ardından öğrencilerden, kendi yorumlarını içeren bir değerlendirme yazısı yazılması istenmiştir.

Kitaptaki beşinci özetleme etkinliği, Nüfus Yaşlanması adlı metin çerçevesinde 5-10 cümle sınırı ile oluşturulması istenen bir etkinliktir. Etkinlik kapsamında öğrencilerden özet metinde kendi cümlelerini kullanmaları istenmiştir.

Kitaptaki son özetleme etkinliğinde bireylerin daha önce okumuş olduğu bir metni özetlemeleri istenmiştir. Bu kapsamda kitapta yer alan herhangi bir metne yönelik hazırlanmayan bu etkinlik kapsamında öğrencilerin daha önce okumuş olduğu bir romanı hatırlayıp özetlemeleri gerekmektedir.

Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ders kitabında hazırlanmış olan 6 özetleme etkinliğinde silme, genelleme ve yeniden kurma işlemlerine yönelik herhangi bir etkinlik yer almamaktadır. Kitapta yer alan bir etkinlikte sözlü şekilde özetlemeye yer verilmişken iki etkinlikte öğrencilerden kendi cümleleri ile özetlemeleri istenmiştir. Bunun yanında özetleme etkinlik yönergelerinde özetlemenin alt basamaklarına yönelik herhangi bir gönderim de bulunmamaktadır. Dolayısıyla özetleme etkinliklerinin tamamında öğrencilerden doğrudan performans istenmiştir.

Araştırma kapsamında, Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe 3 ders kitabında yer alan etkinliklerde özetlemenin alt basamakları olan silme, genelleme ve yeniden kurma işlemlerine yönelik elde edilen bulgular tablo hâlinde aşağıda sunulmuştur:

Tablo 5. Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı 3

<i>Sıra</i>	<i>Beceri Alanı</i>	<i>Metin</i>	<i>Yönerge</i>	<i>Sayfa</i>
1	Dinleme	Kimono	Not alalım, özetleyelim, işaretleyelim.	50
2	Okuma/Dinleme	İskoçya Denince Akla...	Araştıralım, özetleyelim.	53
3	Okuma	En Miskin, En Komik Kedi	Okuyalım, işaretleyelim, özeti düzelteyim.	89
4	Okuma	Müziğin Matematiği	Okuyalım, işaretleyelim, özetleyelim.	91
5	Dinleme	GO Oyunu	Tamamlayalım, özetleyelim.	133

Tablo 5'e göre Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe 3 ders kitabında 5 özetleme etkinliği yer almaktadır. Bu özetleme etkinliklerinden ilki Kimono adlı dinleme metnine yönelik hazırlanmıştır. Etkinlik yönergelerinde not alma ve özetlemeye işaret edilmektedir.

Kitaptaki ikinci özetleme etkinliği İskoçya Denince Akla... adlı metinden hareketle oluşturulmuştur. Bu etkinlik kapsamında bireylerden kitapta yer alan 6 soru üzerinde araştırma yapmaları ve bu araştırmaların sonuçlarının tek bir metin hâlinde özetlenmesi istenmektedir.

Üçüncü özetleme etkinliği En Miskin, En Komik Kedi adlı okuma metni çerçevesinde hazırlanmıştır. Etkinlik kapsamında metni birkaç cümle ile anlatan özet bir metin verilmiştir ve öğrencilerden daha önce kaynak metni okumaları ve özet metinde yer alan hataları düzeltmeleri istenmiştir.

Kitapta yer alan dördüncü özetleme etkinliği Müziğin Matematiği metninden hareketle oluşturulmuştur. Etkinlik kapsamında öğrencilerin okuma sırasında işaretlemelerden yararlanmasını ardından da metni özetlemesi istenmektedir.

Son özetleme etkinliği GO Oyunu adlı dinleme metni çerçevesinde hazırlanmıştır. Etkinlikte, metnin eksik kalan yerinin tamamlanması ve ardından kaynak metnin özet metin hâline dönüştürülmesi istenmektedir.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe 3 ders kitabında yer alan 5 özetleme etkinliğinde silme, genelleme ve yeniden kurma işlemlerine yönelik herhangi bir etkinlik yer almamaktadır. Kitapta yer alan etkinliklerin birinde not alma stratejisi ve özetlemenin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bir etkinlikte ise önemli yerleri işaretleme ile özetlemenin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanında özetleme etkinlik yönergelerinde özetlemenin alt basamaklarına yönelik herhangi bir gönderim de bulunmamaktadır. Dolayısıyla özetleme etkinliklerinin tamamında öğrencilerden doğrudan performans istenmiştir.

Tartışma

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ve Yeni Hitit yabancılar İçin Türkçe 3 ders kitaplarında yer alan özetleme etkinliklerinde özetlemenin alt basamakları olan silme, genelleme ve yeniden kurmaya yönelik herhangi bir etkinlik yer almamaktadır. Yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde özetleme ile ilgili araştırma sayısı oldukça azdır. Buna karşın ana dili olarak Türkçe derslerine ve ders kitaplarına ilişkin araştırma sayısı daha fazladır. Ülkemizde ana dili olarak Türkçe dersleri kapsamında ortaya konan özetleme öğretimi performansı ile yabancı dil olarak Türkçe derslerine yönelik hazırlanan materyallere yönelik durum pek farklı değildir. Ülper ve Karagül (2011) tarafından yürütülen araştırmanın sonuçlarına göre Türkçe derslerine yönelik hazırlanmış ders kitaplarında silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamakları göz önünde bulundurulmamıştır. Aynı şekilde Karadağ'ın (2019) araştırma sonucu benzerlik göstermiş, Türkçe ders kitaplarının özetleme etkinliklerinde öğrencilerden doğrudan performans istediği belirtilmiştir. Bu sonuçlar, araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Bu sonuçlara benzer olarak Dilidüzgün ve Genç (2019) Türkçe ders kitaplarında yer alan özetleme etkinliklerinin öğrencileri bilişsel olarak süreçlere hazırlamadığını ve özetlemenin alt basamaklarına değinilmediğini belirtmiştir. Kaya (2021) tarafından yürütülen çalışmada ana dili eğitimi için hazırlanmış Türkçe ders kitaplarında konu, ana fikir ve özetleme etkinlikleri incelenmiş ve etkinliklerin, öğrencileri bu süreçlere bilişsel olarak hazırlamadığı ve onlardan doğrudan performans istediği tespit edilmiştir. Ayrıca aynı çalışmada Türkçe öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerinden bu becerilerle ilgili görüşler alınmış; öğretmenlerin bu becerilere yönelik bilgilerinin oldukça eksik olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Buradan hareketle eğitim fakültelerinden öğretmen olarak yetiştirilen Türkçe ve sınıf öğretmenlerinin bu olumsuz durumu ile yabancılar Türkçe öğrenenlerin durumu arasında benzerlik olduğu söylenebilir. Çünkü yabancılar Türkçe öğrenen öğretmenler için belirli bir bölümden mezuniyet şartı bulunmamaktadır. Bu öğretim elemanları Türkçe eğitimi bölümlerinden veya Türk

dili ve edebiyatı, halk edebiyatı, halkbilimi, çağdaş Türk lehçeleri ve edebiyatları, İngiliz dili ve edebiyatı, Alman dili ve edebiyatı, Fransız dili ve edebiyatı, Arap dili ve edebiyatı vb. bölümlerden seçilebilmektedir. Dolayısıyla eğitim fakültesi mezunu bir öğretmenin eksik olduğu özetleme gibi eğitim-öğretim konularında dil ve edebiyat bölümü mezunu olan bireylerin bilgi düzeylerinin eğitim fakültesi mezunlarına göre daha eksik olabileceği yorumu da yapılabilir. Tüm bu nedenlerle yabancılara Türkçe öğretecek olan öğretim elemanlarının hem özetleme hem de özetleme gibi yoğun bilişsel işlemlerle birlikte yapılandırılan becerileri, öğrencide kazanım olarak sağlama konusunda üstün çaba göstermesi gerekmektedir.

Yabancı dilde yazma becerisine yönelik yapılan araştırmalardan biri olan Deneme ve Demirel (2012) tarafından yürütülen çalışmanın sonuçlarına göre özetlemenin bir teknik olarak öğretilmesi, öğrencilerin yazma becerisinde anlamlı farklara yol açmış ve öğrencilerin başarılarında olumlu yönde etki sağlamıştır. Söz konusu çalışma İngilizce öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle Türkçe öğretimi ile ilgili sonuçlara uzak gibi görülebilir ancak dil ne olursa olsun bir yabancı dilde yazma çalışması olarak yürütülen bu araştırmanın -yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin de yabancı dilde yazdığı düşünülecek olursa- dikkate alınması oldukça önemlidir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre özetlemenin öğretimi bireylerin yabancı dille yazmalarına olumlu yönde etki etmiştir. Dolayısıyla özetleme öğretimi, yabancı dil olarak Türkçe öğrenenlerin yazma becerileri için oldukça önemlidir. Deneme (2009) tarafından yürütülen başka bir çalışmada yabancı dil eğitimi gören öğrencilerin özet yazma strateji kullanımında zayıf oldukları belirlenmiştir. Bu sonuçtan hareketle söz konusu öğrencilerin ana dili derslerinde aldıkları özetleme öğretiminin niteliğinin düşük olduğu ve dolayısıyla bu beceriyi hedef dile aktaramıyor oldukları varsayılabilir. Aynı zamanda hedef dile yönelik özetleme etkinliklerinde silme, genelleme ve yeniden kurma alt işlem basamakları ile karşılaşmamaları da bir etken olarak karşımıza çıkabilmektedir. Öğrencilerin hedef dilde kullanılan metni anlayamıyor olması da başka bir etken olarak değerlendirilebilir. Buna göre yabancı dil olarak Türkçe öğrenen bireylerin ana dillerinde özetleme başarılarının bilinmemesi, Türkçe öğretimi ders kitaplarındaki etkinliklerde özetlemenin alt basamaklarının yer almasını zorunlu hâle getirmektedir.

Özetleme, okuyucuların metinde yer alan bilgilerin önem derecesini belirlemesini gerektiren bireşimsel bir stratejidir (Hayes, 1989). Bu hangi dilde yazılmış metin olursa olsun değişmeyecek bir olgudur. Hatta yabancı dilde oluşturulmuş bir metni özetlemek için öğrencilere daha fazla yardımcı olmak gerekir. Kamhi-Stein (1993), yabancı dil öğrenen öğrencilerin, yalnızca hedef dilde özet metin oluşturmalarını değil, kaynak metinde yer alan bilgileri de seçebilmeleri gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle özetlemenin strateji olarak öğretiminin yabancı dil öğrenen bireylerin okuma gelişimlerine faydalı olacağı sonucuna ulaşmıştır. Yani ikinci bir dil öğreniminde öğrencilerin hem metnin içeriğine hem de metnin yapısına ulaşmada özetleme stratejisinin etkili olduğu açıklanmıştır. Bu nedenle

yabancı dil olarak Türkçe öğretimi derslerinde metin anlamlandırma sırasında özetleme stratejilerinden faydalanmak öğrenciler açısından oldukça yararlı olacaktır. Bunun yanında Cummins'e (1976) göre öğrencilerin birinci dilde özetleme stratejisi bakımından başarıları hedef dile aktarılabilir. Ancak bunun için en önemli nokta hedef dildeki metni anlayabilmektir. Kısacası bireyler ana dilinde iyi özetleme yapabiliyorsa ve Türkçeyi anlamlandırabilecek düzeyde biliyorsa iyi özetlemeler yapabilirler. Fakat özetleme eksikliklerine her yaşta bireylerde rastlanabileceği (Anderson vd., 1991) ve öğrencinin ülkesinde iyi bir özetleme öğretimi almamış olabileceği göz önünde bulundurularak ders kitaplarında silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamaklarına yönelik etkinlik ve yönergelerin yer alması gerekmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bulguları incelendiğinde Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ders kitabında 6 özetleme etkinliği bulunmaktadır. İlk özetleme etkinliğinde öğrencilerden basit çıkarım sorularına cevap vermeleri ve daha sonra metni sözlü olarak özetlemeleri istenmiştir. Bu etkinlik, öğrencilerin sorulara cevap verme-verememe durumlarına göre metne tekrar dönme-dönmemelerine karar vermelerine yardımcı olabilecek bir yapıya sahiptir. Devamında metni sözlü olarak özetlemelerini istemek özetlemenin sözlü olarak da yapılabileceğini vurgulama açısından olumlu olarak karşılanabilirken ilk etkinlikte sözlü özetleme tercihi tartışılabilir. Çünkü özetleme silme, genelleme ve yeniden kurma (Kintsch ve van Dijk, 1978) gibi bilişsel işlemler gerektiren bir etkinliktir. Etkinlik içerisinde bu alt basamaklara yönelik herhangi bir etkinlik yer almaması yazılı olarak özetlemeyi güçleştirirken sözlü olarak özetlemeyi daha da güçleştirebilecektir. Kitaptaki ikinci özetleme etkinliğinde metinde anlatılanlarla ilgili bir çerçeve belirlenmiş ve bu çerçeve etrafında özetleme yapılması istenmiştir. Üçüncü özetleme etkinliği de diğer etkinlikler gibi öğrencilerden doğrudan performans bekleyen biçimde oluşturulmuştur. Dördüncü ve beşinci özetleme etkinliğinde yeniden kurma alt basamağının önemli bileşenlerinden olan öğrencilerin kendi cümleleriyle özetlemeleri, yönergede belirtilmiştir. Bu durum yeniden kurma alt basamağı açısından oldukça önemli olmakla birlikte silme ve genellemeler gerçekleştirilmediği sürece önem derecesini kaybeden bir yapıya sahiptir. Kitapta yer alan son özetleme etkinliğinde ise öğrencilerden daha önce okudukları bir romanı hatırlamaları ve özetlemeleri istenmektedir.

Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 ders kitabında yer alan özetleme etkinlikleri incelendiğinde kitapta; silme, genelleme ve yeniden kurma alt basamaklarına yönelik herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Buna göre kitabın öğrencilerden doğrudan performans beklediği açıktır. Öğrenciler, her ne kadar ana dillerindeki özetleme stratejilerini yabancı dillerine transfer edebiliyor (Cummins, 1976) olsalar da ana dilinde özetleme konusunda geride olan bir öğrencinin bu tür etkinlikleri yaparken tam bir başarı göstermesi beklenemez.

Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe 3 ders kitabında özetleme etkinlikleri kapsamında toplamda 5 özetleme etkinliği bulunmaktadır. Birinci özetleme etkinliği not alma stratejisi ile özetleme stratejisini birleştirici bir yapıda oluşturulmuştur. Etkinlik, not alma stratejisi ile özetleme birleşiminden kaynaklı olarak olumlu nitelendirilebilir ancak özetlemenin alt işlem basamaklarına yönelik herhangi bir yönergeye sahip olmaması açısından olumsuz bir durum sergilemektedir. İkinci özetleme etkinliği, araştırma ve araştırmanın sonuçlarının özetlenmesini istemektedir. Bu etkinlikte de özetlemenin alt basamaklarına yönelik herhangi bir yönerge yer almamaktadır. Kitaptaki üçüncü özetleme etkinliğinde ise öğrencilerden bir özet yazması değil, kitapta yer alan hazır özet metni düzeltmeleri istenmiştir. Bunun için bireylerin silme, genelleme ve yeniden kurma işlemlerini gerçekleştirmeleri gerekir ancak söz konusu metin kapsamında bu yönde herhangi bir etkinlik yer almamaktadır. Kitaptaki dördüncü özetleme etkinliği okuma-işaretleme stratejisi ile özetleme stratejisini birleştirici bir nitelikte hazırlanmıştır. Etkinlik, bu açıdan olumlu olarak karşılanabilirken özetlemenin alt basamaklarına yönelik herhangi bir yönergeye yer vermemiş olması bakımından olumsuz olarak nitelendirilebilir. Beşinci özetleme etkinliği metnin tamamlanmasını ve ardından özetlenmesini istemektedir. Söz konusu etkinlik kapsamında özetlemenin alt basamaklarına yönelik herhangi bir yönerge yer almamaktadır.

Kitapta yer alan 5 özetleme etkinliğinde özetlemenin alt basamakları olan silme, genelleme ve yeniden kurma ile ilgili herhangi bir yönergeye rastlanılmamıştır. Bunun yanında, kitapta, özetleme etkinliklerinden önce veya etkinlik kapsamında bu alt basamaklara yönelik herhangi bir etkinlik de yer almamaktadır. Dolayısıyla bu etkinlikler, bireyleri özel olarak özetleme süreçlerine hazırlamadan doğrudan performans istenmektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde her iki kitabın da öğrencileri süreçlere hazırlamadan onlardan, doğrudan performans isteyen bir yapıda olduğu görülmektedir. Yabancılar Türkçe öğretimi amacıyla kullanılacak olan materyallerin en önemlilerinden biri olan ders kitaplarında, özetleme stratejisi açısından bulunması gereken özellikler aşağıda öneri olarak sunulmuştur:

1. Yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan ders materyallerinde, özetleme etkinlikleri bireylerin anlama becerileri geliştikçe artış sağlayarak cümle düzeyinden daha uzun paragraf ve metinlere doğru ilerlemelidir.
2. Kitaplarda yer alan özetleme etkinliklerinde özetlemenin alt basamaklarından biri olan silme ile ilgili öğrencilerde beceri geliştirici etkinlikler yer almalı ve öğrencilere, özetlemede silme işleminin cümleyi/kelimeyi tamamen yok etme olmadığı açık bir şekilde öğretilmelidir.
3. Kitaplarda yer alan özetleme etkinliklerinde genelleme ile ilgili beceriler kazandırılmalı ve sınıflama, sıralama gibi genellemeyi geliştirici etkinliklere yer verilmelidir.

4. Kitaplarda yer alan anlatı metinlerinde metnin kurucu unsurlarının bir üst kategoriye aktararak genellenmesi gerektiği açık bir şekilde öğretilmelidir.
5. Özetleme etkinlikleri kapsamında silme ve ardından genellemeler sonucu kısaltılan kaynak metnin özet metne dönüştürülmesi için yeniden kurma alt basamağına yönelik etkinliklerde buna göre yönergeler yer almalı ve öğrencilerden doğrudan performans isteyen etkinliklere yer verilmemelidir.

Kaynaklar

- Anderson, V., Hıdı, S. & Babadoğan, C. (1991). Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24, 587-594.
- Brown A. L. & Day, J. D. (1983). Macrorules for summarizing texts: The development of expertise. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 22, 1-14. doi: [10.1016/S0022-5371\(83\)80002-4](https://doi.org/10.1016/S0022-5371(83)80002-4)
- Brown, A. L., Day, J. D. & Jones, R. S. (1983). The development of plans for summarizing texts. *Society for Research in Child Development*, 54, 968-979.
- Brown, A. L. & Smiley, S. S. (1977). Rating the importance of structural units of prose passages: a problem of metacognitive development. *Child Development*, 48, 1-8.
- Cordero-Ponce, W. L. (2000). Summarization instruction: Effects on foreign language comprehension and summarization of expository texts. *Literacy Research and Instruction*, 9(4), 329-350.
- Cummins, J. (1976). The influence of bilingualism on cognitive growth: A synthesis of research findings and explanatory hypotheses. *Working Papers on Bilingualism*, 9, 1-43.
- Deneme, S. (2009). İngilizce öğretmen adaylarının özetleme stratejilerini kullanım tercihleri. *Journal of Language Linguistics Studies*, 5(2), 85-91.
- Deneme, S. & Demirel, Ö. (2012). Yabancı dilde yazma becerisinin gelişiminde özetleme tekniğinin öğretimi ve başarıya etkisi. *Dil Dergisi*, 157, 49-64.
- Dilidüzgün, Ş. & Genç, Ş. (2019). Türkçe dersi okuma kazanımlarının metin yapı ölçütlerini karşılama yeterliği: 8. sınıf örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(64), 562-571.
- Doğan, Y. & Özçakmak, H. (2014). Türkçe öğretmen adaylarının dinlediğini özetleme becerilerinin değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(28), 153-176.
- Görgeç, İ. (1999). Özetleme becerisinin öğrencilere öğretimi. *Yaşadıkça Eğitim*, 62, 22-28.
- Hayes, D. (1989). Helping students GRASP the knack of writing summaries. *Journal of Reading*, 33(2), 96-101.
- Kamhi-Stein, L. (1993). Summarization, notetaking, and mapping techniques: Lessons for L2 reading instruction. *ERIC Document Reproduction Service (ED 360816)*.

- Karadağ, Ö. (2019). Türkçe ders kitaplarında yer alan özetleme etkinlikleri üzerine bir değerlendirme. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(2), 469-485.
- Kaya, K. (2021). *Anlama eğitiminde konu ana fikir özetleme öğretiminin program ders kitabı ve öğretmen görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). <http://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Kintsch, W. & van Dijk, T. A. (1978). Toward a model of text comprehension and production. *Psychological Review*, 85(5), 363-394.
- Kurt, M. & Temur, N. (Ed.). (2013). *Gazi yabancılar için Türkçe C1*. Ankara: Gazi Üniversitesi TÖMER.
- Kurudayıoğlu M. & Kiraz, B. (2020). Dinleme stratejileri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(2), 386-409.
- Marzano, R. J., Pickering, D. J. & Pollock, J. E. (2001). *Classroom instruction that works: Researchbased strategies for increasing student achievement*. Alexandria VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Özdemir, Y. & Kiroğlu, K. (2019). Okuduđunu anlama becerilerinin gelişimine boylamsal bir bakış. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 8(1), 85-124.
- Richards, J. C. (1983). Listening comprehension: Approach, design and procedure. *TESOL Quarterly*, 17(2), 219-240. doi: [10.2307/3586651](https://doi.org/10.2307/3586651)
- Schunk, D. H. (2014). *Öğrenme teorileri eğitimsel bir bakış*. (Çev. Ed. M. Şahin). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (2018). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Stevens, E. A. & Vaughn, S. (2020). Using paraphrasing and text structure instruction to support main idea generation. *Teaching Exceptional Children*, 53(4), 300-308. doi: [10.1177/0040059920958738](https://doi.org/10.1177/0040059920958738)
- Türkiye Maarif Vakfı. (2020). *Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi programı*. İstanbul: Türkiye Maarif Vakfı.
- Uzun, N. E. (Ed.). (2018). *Yeni hitit yabancılar için Türkçe ders kitabı 3*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Ülper, H. & Karagül, S. (2011). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. V. D. Günay, Ö. Fidan, B. Çetin & F. Yıldız (Ed.), *Türkçe öğretimi üzerine çalışmalar içinde* (s. 145-155). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- Yazıcı-Okuyan, H. & Gedikoğlu, Y. G. (2011). Öđretmenlerce üretilen yazılı özet metinlerin niteliksel özellikleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 1007-1020.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Summary

Görgeç (1999) states that summarizing increases students' understanding and helps them to realize what they understand. In other words, summarizing is one of the reading strategies that most supports effective working and understanding (Cordero-Ponce, 2000). Based on the two definitions above, different interpretations can be made for summarizing. Görgeç's (1999) definition includes "recognizing what s/he understands" and additionally "to explain what s/he understands with the help of her/his own words", which are processes that can be applied after interpretation. On the other hand, Cordero-Ponce (1999) uses the expression "supporting understanding" in its definition, which is a situation that can occur during interpretation. In short, while summarizing can be defined as a strategy that facilitates understanding during interpretation; it can turn into a narrative skill used as an indicator of understanding after listening/reading.

Whether individuals use summarization as a strategy or as a skill, they should perform some sub-processing steps and produce a good summary text. These sub-steps are defined by Kintsch and van Dijk (1978) as deletion, generalization, and reconstruction. Brown and Day (1983), "deletion" by deleting unnecessary, unimportant, and redundant information while performing these operations; "generalizing" the location of elements and actions in the text by using a superscript; he stated that the subject sentence of the text -if not, creation- and "reconstruction" operations should be carried out.

According to Kaya (2021), there are some situations that need to be mentioned in addition to this approach today. For example, the common search for unnecessary, unimportant, and redundant information about the deletion process should not be carried out on the source text. Unnecessary, unimportant, and redundant should not be included in the weave structure of the text. If there is a text in which these situations exist, the text in question is flawed. Therefore, the necessary situation for deletion is to evaluate them in terms of "summary text" and take action. In other words, the concepts of unnecessary, unimportant, and redundant should be handled according to the summary text. In fact, not using unnecessary and unimportant concepts among these concepts; it would be more correct to consider it only as "deletion of redundancies in terms of summary text". However, not every deletion is a complete deletion. In other words, some concepts, propositions, and even paragraphs can be generalized by transferring them to a higher category. Therefore, deletion cannot be considered as a complete eradication operation here. On the other hand, there are deletion operations in every generalization operation. In other words, in a generalization process, the words apple, pear, and cherry can be generalized as fruit, which is; it is formed as a result of the deletion of the words apple, pear, and cherry. In addition, it is necessary to generalize the founding elements in the narrative texts.

The aim of this study is to determine the status of summarization activities in the books used as course material for teaching Turkish to foreigners. Within the scope of this purpose, answers to the following questions were sought:

1. Are there activities or instructions for the sub-steps of deletion, generalization, and reconstruction within the scope of summarizing activities in the textbook named Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1?
2. Is there any activity or instruction for the sub-steps of deletion, generalization, and reconstruction within the scope of summarizing activities in the book called Hitit 3 Textbook?
3. What is the way in which summarizing activities are handled in the Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 and Hitit 3 textbooks?

This research was carried out within the framework of qualitative research methods. Qualitative researches are those in which data collection methods such as observation, interview, and document analysis are preferred, and events are presented with a realistic approach (Yıldırım and Şimşek, 2016, p. 45). The data of the research were obtained by document analysis method. The document analysis method includes the analysis of written materials containing information about the cases aimed to be investigated (Yıldırım and Şimşek, 2016, p. 189). In the research, Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 textbook prepared by Gazi University TÖMER and used as course material and Hitit 3 textbook prepared by Ankara University TÖMER and used as course material were examined within the scope of document analysis.

There are no activities for deletion, generalization, and reconstruction in the six summarizing activities prepared in the Gazi Yabancılar İçin Türkçe C1 textbook. In one activity in the book, verbal summarization was included, while in two activities, students were asked to summarize with their own sentences. In addition, there are no references to the sub-steps of summarizing in the summary activity guidelines. Therefore, direct performance was requested from the students in all of the summarizing activities.

There are no activities for deletion, generalization, and reconstruction in the five summarizing activities included in the Yeni Hitit Yabancılar İçin Türkçe 3 textbooks. It is seen that note-taking strategy and summarizing are used together in one of the activities in the book. In one activity, it is seen that marking important places and summarizing are used together. In addition, there are no references to the sub-steps of summarizing in the summary activity guidelines. Therefore, direct performance was requested from the students in all of the summarizing activities.

It is clear that both books are in a situation that requires direct performance without preparing students for the processes. In the materials to be used for the purpose of teaching Turkish to

foreigners, the features that should be present in terms of summarization are presented below as suggestions:

1. In the course materials prepared to teach Turkish to foreigners, summarizing activities should increase as individuals' comprehension skills improve.
2. In the summarization activities in the books, deletion, which is one of the sub-steps of summarizing, should be included in the skill-enhancing activities for the students, and it should be clearly taught that deletion is not always a complete suppression process.
3. Skills related to generalization should be gained in the summarization activities in the books, and activities that improve generalization, such as classification and sequencing, should be included.
4. In the narrative texts in the books, it should be clearly stated that the constituent elements of the text should be generalized by transferring them to a higher category.
5. In order to convert the source text, which is shortened as a result of deletion and then generalizations, into summary text within the scope of summarizing activities, instructions should be included in the activities for the reconstruction sub-step, and activities that require direct performance from students should not be included.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışmaya, birinci yazarın katkı oranı %50, ikinci yazarın katkı oranı %50 olmak üzere yazarlar tarafından müşterek katkı sağlanmıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, doküman incelemesi yapılarak yürütüldüğünden etik kurul onayı gerektirmemektedir.